

„Az ember... bizonyos tekintetben megértésre jut”

Beszélgetés Iancu Laurával

Tavaly jelentkezett az elmúlt két év verseit magában foglaló *Éjszaka a gyermek* című új kötetével Iancu Laura. A szakmai elvárásokról, a honvágyról, az anya–gyermek kapcsolat változásairól, az identitásváltásról kérdeztem a szerzőt.

– Az *Éjszaka a gyermek hatodik versesköteted. Már bizonyítottál, így elvárások is lehetnek a köteteid-del szemben. Teherként vagy könnyebbésként éled meg ezt a ténytet?*

– Nehéz megfelelni az elvárásoknak, mert ezek nem konkrét tanács, hanem kritika formájában öltenek testet, és már elkészült munkára, kötetekre vonatkoznak. Az elvárás is, a kritika is jogos, sőt, ha elmarad, az egész pálya jövője bizonytalanra válik, de ezzel együtt is, tulajdonképpen magára hagyja az embert, a szerző nincs kíségetve, csak rémületesen elbizonytalanítva: neki kell megoldani azt, amit más (szerencsés esetben a szakma) talál ki, vesz észre, fogalmaz meg. Több ízben kaptam nagyon kemény, talán kegyetlennek is mondható kritikát. Ez a történet része, fontos helye van ennek is ebben a folyamatban.

– *Az ismertséghez kapcsolódhat egy másik teher. A moldvai magyar költők közül leginkább Lakatos Demeter neve sejlik fel a köztudatban, ám költészetét főként nyelvjárástani, nyelvtörténeti szempontból szokták szemügyre venni. Tartottál-e a Lakatos Demeterhez való hasonlításról? Mit jelent számodra az ő költésze? Nem szükös-e, hogy a nyelvi vizsgálatoknál csak ritkán tekintünk távolabbi költésze kapcsán?*

– Nagyon lényegesnek tartom a kérdést: elmerülve Lakatos De-

meter írásaiban, és költői pályája alakulását vizsgálva vált világossá számomra, hogy belőle szándékosan „csináltak” csángó (nép)költőt. Szimplán csak költő akart lenni, aki román és magyar nyelvű verseket ír, de amikor írásaival megjelent Kolozsváron és Bukarestben, magyar pártfogói arra biztatták, hogy „csángó” verset írjon, nyelvjárásban, mert úgy lesz esélye arra, hogy helyet szorítson magának a magyar irodalomban. A diktatúrában más lehetőség nem lévén, a valóságos költői öntudattal rendelkező Lakatos átállt a népköltészet oldalára, írta csángó verseit, és – véleményem szerint – szenvedett mindvégig attól, hogy a nyelvjárás adta lehetőségek szükösek a gondolati, filozófiai líra létrehozásához. De tehetségével jól bánt, gyönyörű verseket írt, amelyek nemcsak nyelvjárási szempontból értékesek, a szépirodalom gyöngyszemei között sincs szégyellnivalójuk. Lakatos Demeterrel lenni egy névsorban olyan érzés, amit a világon semmivel nem cserélnék el.

– *Az Éjszaka a gyermekben régóta hordozott témáid tovább mélyülve jelennek meg. A szülőföld felé vágyódás rendkívül erős maradt. Ez a gyermekkor felé visszavágyódást is tartalmazza részedről? Ez a visszavágyódás így térbeli és időbeli is? Azért kérdezem ezt, mert gyerekkorod Mold-*

vája, Magyarfaluja részben eltérhet a maitól.

– Azt hiszem, nem a honvágy íratja velem az ún. „szülőföld versek”-et, hanem az érzésekkel, feleddéssel, távolsággal, eltávolodással és kötődéssel „terhelt” és áldott viszony, amely – minthogy élő – dinamikus, ebből adódóan változó, tehát örök téma. Nincs nosztalgia bennem a gyermekkorom iránt, sem a gyermekkorom Moldvája iránt. Az, ami most van, messze van, olyan különleges, érdekes, mint amiben nekem volt részem. Ma már az van, hogy a múltat, múltamat és a jelent is kutatnom kell. Ezt én szerencsés dolognak tartom.

– *A befogadóban ugyanakkor a honvágy képe jelenhet meg ezeket a verseket olvasva. A nosztalgia elkerülését részint a néprajzkutatói munkád szorgalmazza?*

– Nem bánom, ha a honvágy képe jelenik meg a verseimben, sőt. Én magam használom a kifejezést, nem is ritkán. A vágy stimmel is, valóban van, létezik, a hon az, ami rejtélyes(kedik), amit egyre nehezebb nevesíteni. Nem azért, mert már nem létezik a térképen, hanem azért, mert közénk férközött húsz esztendő és ezer kilométer (és sok egyéb más is). Ezt az egészet az ember cipeli magával nap mint nap. Ez egy lelki, személyes ügy, ennek tudományos tematizálásából semmit nem lehet kihozni.

– Emellett a szülőföld képe teológiai elemekkel telítődik verseidben. Ennek oka lehet az a hagyomány, amely az erős vallásosságban gyökerezik, amelyet Moldvából hoztál magaddal?

– E kettőt, a szülőföldet és az azt övező „vallásos aurát”, a keresést, a kutatást beteljesítő haza „idea” képe „mossa egybe”, köti össze. Amikor az ember egy földrajzi hazáról ír, tudja, hogy az, még ha a legszebb is a világon: ideiglenes, átmeneti, állomásszerű. Elveszitheti. Megváltozhat. Ebben az elmúlás-folyamatban az ember keres kapaszkodókat. Keresi azt, ami ellentétes mindezzel, ami örök. Ezek a kapaszkodók nem materiális dolgok, de valamiképpen mégiscsak az enyészetre ítélt test és világ „tápszere”-ként hatnak, legalábbis ez az igény, hit élteti.

– Az anyához való rendkívül erős kötődés ábrázolása folytatódik ebben a kötetben is. Vajon azért merül ez fel ilyen intenzíven, mert hamar kellett elhagynod a szülői házat és Moldvát a tanulás miatt?

– Az anya–gyermek viszony „ábrázolása” valóban állandó témája írásaimnak, nemcsak a verseknek. Ha van felerősödés, azt vélhetően az anyává válás idézte elő: az ember kicsit másként látja ugyanazt, másként érez édesanyja iránt. Bizonyos tekintetben megértésre jut. ’91-ben valóban leszálltam anyám öléből és eljöttem, de ezen kívül az is éppen ilyen „tény”, hogy soha nem szálltam le öléből, most is ott vagyok. Olyan szorosan, hogy közénk sem kilométerek, sem évek nem burjánzottak.

– A kötet legfontosabbnak mondható darabja a Litánia-szöveg, amely drámaként nevezhető meg

a leghelyesebben. Az kétségtelen, hogy műfajok között mozog, így nehéz a besorolása. Egy kisfiú pappá válásáról olvashatunk, amelyet egy közösségből kiszakítás, egy átférférfálás kísér. A Litánia tartópillérei valóságok, gondoljunk akár a régi jászvásári püspökre. A múlt szövegeiben is kutakodtál ehhez az íráshoz azzal együtt, hogy a Litánia-szöveged felvetett problémáinak egy része nehezen változik mostanság is?

– Valóban leginkább drámának nevezhető, s egyszersmind monológoknak, hiszen minden szereplő a főszereplőnek ebben a különleges utazásában elevenedik meg. A történeté duzzasztott „tény” valóság: Moldvában a XX. század elejétől 10–12 évesen vitték el a papneveldebe a fiúkat, akik – általában – pappá szentelésükig ott tartózkodtak, ki- és elszakítva, elzárva szüleiktől (is). Az a lelki folyamat, kulturális háttér, átnevelő közeg, amibe a fentiek beágyazódnak, azaz a Litánia struktúrája, mesterséges kreáció, a történet ebben a formában (talán) nem történt meg, de az elemek, ízek, a hangulatok „helyiek”, és „valóságok” is. A kérdés (tudományos) vizsgálatához egyházi levéltári iratok szükségesek, ezek (amennyiben léteznek) tudtommal nem nyilvánosak.

– Ez az írásod nagyon megrendítő. A szöveg végéről pár sort szükséges idézni: „És kire gondolsz, amikor azt mondod: édesanya!? / Kendre! / S ki vagyok én? / A szenvedő asszony: Mária!” Egyrészt Mária és az édesanya képe egyé válik, másrészt a régi identitás teljes eltörlése nem valósult meg, hiszen emlékképek vannak a Petru nevűvé vált papban. Az

identitás szempontjából ugyanakkor egy identitások között mozgó, szétforgácsolt alakot látunk.

– A történetnek van egy olyan momentuma, amihez az író – aki egyébként az egészet kifundálta – sem fér hozzá. Nem tudható, hogy a „ruhacsere” végeredményben minek a cseréje, a „megfordítottak s te megfordultál” pontosan mire vonatkozik. A felszín, azaz a történelmi helyzet, hogy ti. az asszimilált papság kivette részét saját közössége asszimilációjából, valóság (regisztrált) esemény, de mi minden más is történt még! Mennyit bír el az emberi szem, és mitől kell (kell-e?) inkább óvni? Kérdés maradt az is, hogy identitást egyáltalán lehet-e cserélni? Az ember meg tud-e szabadulni, megfosztható-e végérvényesen önmagától? A Litánia főhősének utolsó szavait úgy is meg lehetett volna fogalmazni, hogy: „megcselekedtetek, de tudjatok róla: tettekről tudok”. A legsúlyosabb vétkek titokban történnek, de ezek árnyéka a legnagyobb.

– A Litánia-szöveg jelzi, hogy milyen szövegtípusok érdekelnek mostanság?

– Én mindig a témához, a célhoz keresem meg a legoptimálisabbnak vélt nyelvet, a nyelvi stílus mindig az aktuális. Amikor egy-egy jelenség ábrázolását segíti a nyelvjárási „létmondatok” (Csoóri Sándor fogalma), akkor a legnagyobb alázattal és örömmel veszem igénybe az általam ismert nyelvjárás eszközeit. Az tény, hogy nem mindig találok fel magam a műfajok kalitkájában, ha ennek ellenére is szövegtestet akarok adni valaminek, van, hogy ki kell repülni belőle.

Kovács Flóra